
Orális Medicina

Szerkesztette
Sonkodi István

Egyetemi tankönyv

Semmelweis Kiadó • Budapest, 1993

Tartalom

Előszó	13
1. A szájüreg felépítése, működése és vizsgálata (Dr. Keszthelyi Gusztáv)	15
A szájnyálkahártya fejlődéstana	15
A szájüreg és a nyálkahártya klinikai anatómiája, szövettana	15
A szájnyálkahártya érrendszere, idegei, a nyálmirigyek	16
A száj baktériumflórája (mikroorganizmusai)	17
A szájnyálkahártya működésének fiziológiája	18
A szájnyálkahártya kórtünetei	18
Elemi jelenségek	18
Elsődleges elemi jelenségek	18
Másodlagos elemi jelenségek	20
A beteg vizsgálata	20
Kórelőzmény (anamnézis)	21
Klinikai vizsgálat	21
Laboratóriumi vizsgálatok	22
Virologiai diagnosztika	22
Mikológiai diagnosztika	22
Szövetteni vizsgálat	22
A próbakimetszés típusai	22
Citológiai vizsgálat	23
Hematológiai vizsgálatok	23
Allergológiai vizsgálatok	23
Immunológiai vizsgálatok	23
A kórlap	23
2. Fejlődési és genetikai rendellenességek (Dr. Sonkodi István)	24
Nyúlajak (labium leporinum)	24
Teljes hasadék (cheilognathopalatoschisis)	24
Uvula bifida	24
Kettős ajak (labium duplex)	24
Ajakfék-megnagyobbodás (hypertrophia frenuli labii superioris et inferioris)	25
Vezületett ajaksipoly	25
Aglossia	25
Microglossia	25
Macroglossia congenitalis	26
Ankyloglossia	26
Lingua bifida	26
Lingua plicata	27
Lingua thyreoidea (struma linguae)	27
Tonsilla linguae lateralis	27
Hemihypertrophia faciei	28
Hypertrophia masseterica	29
Naevus flammeus („tűzfolt”)	29
Encephalotrigeminalis angiomatosis (Sturge–Weber-szindróma)	29
Peutz–Jeghers-szindróma	30
Fibromatosis gingivae (elephantiasis gingivae)	30
Neurofibromatosis (morbus Recklinghausen)	30
Epidermolysis bullosa hereditaria	31
Epulis congenitalis	31
Dyskeratosis congenitalis	32
Dyskeratosis follicularis (morbus Darier)	32
Fox–Fordyce-szemcsék	32
Leukoedema exfoliativum mucosae oris, naevus spongiosus albus mucosae (white sponge nevus)	33

3. Fizikai, kémiai és iatrogén ártalmak (Dr. Sonkodi István)	34
Fizikai ártalmak (mechanikai és traumás kórokok)	34
Akut szájnyálkahártya-ártalmak	34
Krónikus szájnyálkahártya-ártalmak	36
Granuloma fissuratum (fogsor-irritációs hyperplasia)	36
Morsicatio buccarum et labiorum (pathomimia mucosae oris)	37
Diapneusis (proptosis, bruxismus)	38
Idegentest okozta ártalmak (idegentest-granuloma)	38
Hőártalmak	38
Melegártalmak, égési sérülés (combustio)	38
Hidegártalmak, fagyás (congelatio)	39
Elektromos áram okozta ártalmak (combustio electrica)	39
Galvanismus	39
Ionizáló sugárzás okozta ártalmak	40
Kémiai ártalmak	41
Mérgeзések	42
Savmérgeзés	42
Lúgmérgeзés	42
Nehézfémsó-mérgeзések és egyéb maróanyagok okozta ártalmak	43
Arzénmérgeзés	43
Bizmutmérgeзés	43
Ólommérgeзés	43
Higanymérgeзés	43
Mérges gázok okozta mérgeзések	44
Alkoholmérgeзés (alkoholizmus)	44
Nikotinmérgeзés (nikotinártalom)	44
Gyógyszerártalmak	44
Hidantoinártalom	44
Citosztatikumok okozta ártalom	45
Vaccinia	45
Jód okozta ártalom	45
Antikoaguláns kezelés okozta ártalom	45
4. Fertőző betegségek (Dr. Sonkodi István)	46
Bakteriális betegségek	46
Impetigo contagiosa (ótvár)	46
Furunculus	46
Carbunculus	47
Erysipelas (orbánc)	47
Pyoderma vegetans (pyostomatitis vegetans)	47
Gingivostomatitis ulcerosa, ulceronecrotica	47
Stomatitis ulcerosa, ulceronecrotica, gangraenosa (cancrum oris, noma)	48
Abscessus	49
Gingivostomatitis streptococcica	49
Tuberkulózis	49
Tuberculosis cutis colliquativa (scrophuloderma)	50
Tuberculosis cutis luposa (lupus vulgaris, bőrfarkas)	50
Szexuális úton terjedő betegségek	51
Primer szifilisz (primer affectio, lues, primer chancre)	51
Szekunder szifilisz	51
Tercier szifilisz	52
Syphilis connatalis	53
Gonorrhoea (kankó, tripper)	53
Lymphogranuloma inguinale	53
Egyéb bakteriális fertőзések	53
Reiter-szindróma	53
Tularaemia (nyúlpestis)	54
Diftéria (torokgyík)	54
Scarlatina (skarlát, vörheny)	54
Anthrax (lépfene)	55
Brucellosis	55
Pertussis (szamárköhögés)	55
Tetanusz (meregörсs)	55
Macskakarmolási betegség	56
Actinomycosis	56
Trópusi betegségek	57
Lepra	57
Protozoonos betegségek	57
Toxoplasmosis	57

Visceralis leishmaniasis (kala-azar)	57
Dél-amerikai mucocutan leishmaniasis	57
A nyálmirigyek bakteriális és egyéb betegségei	58
Akut, krónikus bakteriális és egyéb sialoadenitisek	58
Gyermekkori recidiváló parotitis	58
Vírusos betegségek	59
Gingivostomatitis herpetica	59
Herpes simplex recidivans (herpes labialis)	60
Herpes zoster (övsömör)	61
Herpangina (Zahorsky-kór)	62
Mononucleosis infectiosa (Pfeiffer-féle mirigyláz)	62
Kéz-, láb- és szájbetegség (hand, foot and mouth disease)	63
Morbilli (kanyaró)	63
Varicella (bárányhimlő)	63
Influenza (grippe)	64
Parotitis epidemica (mumpsz)	64
Rubeola (rózsahimlő)	65
Stomatitis epidemica epizootica (száj- és körömfájás)	65
Stomatitis vesicularis specifica (fertőző hólyagos szájgyulladás)	65
Cytomegalovírus-fertőzés	65
Verruca vulgaris	66
Hyperplasia epithelialis focalis (Heck-betegség)	66
Molluscum contagiosum	67
Condyloma acuminatum (hegyes függőly)	67
AIDS (acquired immunodeficiency syndrome)	68
Gombás betegségek	69
Akut álhártyás candidosis (soor)	69
Akut atrófiás candidosis	70
Krónikus atrófiás candidosis (fogsor-stomatitis)	70
Krónikus hiperplasztikus candidosis	71
Krónikus multifokális orális candidosis	71
A szájpad papillaris hyperplasiája	72
Krónikus mucocutan candidosis	72
Candida-endocrinopathiás szindróma	73
Aspergillosis	74
Histoplasmosis	74
Blastomycosis (észak-amerikai blastomycosis)	74
Paracoccidioidomycosis (dél-amerikai blastomycosis)	75
Sporotrichosis	75
Rhinosporidiosis	75
5. Ajakbetegségek (cheilopathiák) (Dr. Sonkodi István)	77
Cheilitis acuta	77
Cheilitis chronica	77
Cheilitis exfoliativa	78
Cheilitis granulomatosa (Miescher-szindróma)	78
Cheilitis glandularis	79
Cheilitis angularis (Perlèche); (angulus infectiosus)	79
Cheilitis fissurata	80
Egyéb macrocheiliák és ajakelváltozások	80
6. Nyelvbetegségek (glossopathiák) (Dr. Keszthelyi Gusztáv)	82
Glossitis acuta	82
Glossitis chronica	82
Lingua geographica (glossitis migrans, exfoliatio areata linguae, térképnyelv)	82
Glossitis rhombica mediana	83
Lingua pilosa (villosa) nigra (fekete szőrn nyelv)	84
Nyelvlepedék (lingua fuliginosa)	84
7. Immunológiai kórképek (Dr. Kövesi György)	86
Természetes rezisztencia vagy nem specifikus (veleszületett) immunitás	86
Specifikus vagy szerzett immunitás	86
Allergás bőr- és szájbetegségek	87
Urticaria	87
Quincke-ödéma (angioneurotikus ödéma)	87
Ekcéma, dermatitis	88
Gyógyszerallergia (gyógyszerdermatitis, stomatitis medicamentosa)	88
Fix gyógyszerexanthemák és -enanthemák	89
Allergiás vasculitisek, purpurák	89
Vasculitis allergica (arteriolitis allergica cutanea, Ruiter)	90

Purpura rheumatica (Schönlein–Henoch-purpura)	90
Erythema exsudativum multiforme	90
Szérumbetegség	90
Lyell-szindróma (toxikus epidermalis necrolysis, TEN)	91
Kontakt stomatitis allergica	91
Mucocutan autoimmun betegségek	92
Recidiváló szájfekélyek (aphtha)	92
Recidiváló aphtha (sec. Mikulicz), kis aphtha	93
Periadenitis mucosae necrotica recurrens (sec. Sutton), nagy aphtha	93
Herpetiform ulceratio (sec. Cooke)	94
Behçet-szindróma	95
Szisztémás autoimmun (kötőszöveti) bőr- és szájbetegségek	96
Lupus erythematosus (LE)	96
Szisztémás lupus erythematosus (SLE, lupus erythematosus visceralis)	96
Progresszív szisztémás sclerosis (PSS, scleroderma)	97
Scleroderma circumscriptum (morphea)	97
Rheumatoid arthritis (RA)	98
Sjögren-szindróma (SS)	98
Sicca szindróma	100
Polyarteritis nodosa (periarteritis nodosa)	100
Kevért kötőszöveti betegségek	100
Dermatomyositis	100
8. Vesiculobullosus, granulomás bőr- és szájbetegségek (Dr. Kövesi György, Dr. Keszthelyi Gusztáv)	101
Vesiculobullosus bőr- és szájbetegségek	101
Pemphigus-csoport	101
Pemphigus vulgaris	101
Pemphigus vegetans	102
Pemphigus foliaceus, pemphigus erythematosus	102
Pemphigoid-csoport	103
Bullosus pemphigoid	103
Benignus nyálkahártya-pemphigoid	103
Dermatitis herpetiformis (Duhring)	104
Erythema exsudativum multiforme	104
Ectodermosis erosiva pluriorificialis (Fiessinger–Rendu-kór, Stevens–Johnson-szindróma)	105
Granulomás mucocutan betegségek	106
Wegener-granulomatosis	106
Sarcoidosis	106
Histiocytosis X	107
Eozinofil granuloma	107
Melkersson–Rosenthal-szindróma	108
Idegentest-granuloma	108
9. Szervrendszerek és szervek betegségeinek szájtünetei (Dr. Keszthelyi Gusztáv, Dr. Sonkodi István, Dr. Orosz Mihály)	109
Neuroendokrin betegségek szájtünetei	109
A hypophysis–hypotalamus rendszer betegségei	109
A pajzsmirigy, a mellékpajzsmirigy, a mellékvese és a hasnyálmirigy betegségei	109
A pajzsmirigy betegségei	110
A mellékpajzsmirigy betegségei	110
A mellékvese betegségei	110
A hasnyálmirigy betegségei	111
A szexuálhormonok hatása a szájnyálkahártyára	111
Szájtünetek a menses és az ovuláció idején	112
Szájtünetek a klimax alatt és után	112
Fogamzásgátlók hatása a szájnyálkahártyára	112
Az anyagcsere és a táplálkozás betegségei	113
Vitaminhiányok	113
A-vitamin- (axeroftol-) hiány	113
B2-vitamin- (riboflavin-) hiány	113
B3-vitamin- (nikotinsav-, niacin-) hiány (pellagra)	114
B5-vitamin- (pantoténsav-) hiány	114
B6-vitamin- (piridoxin-) hiány	114
B12-vitamin- (kobalamin-) és folsavhiány	114
C-vitamin (aszorbinsav-) hiány (skorbut)	114
D-vitamin- (szterol-) hiány	114
E-vitamin- (tokoferol-) hiány	115

K-vitamin- (fillokinon-) hiány	115
Anyagcserezavarok	115
Zsíranyagcsere-zavarok	115
Koleszterinanyagcsere-zavarok	115
Xanthomatosis	115
Fehérjeanyagcsere-zavarok	115
Waldenström-macroglobulinaemia	115
Hyalinosis cutis et mucosae (Urbach–Wiethe-kór)	115
Amyloidosis	115
Porfirinanyagcsere-zavarok	116
Porphyria	116
Egyéb anyagcserezavarok	116
Mucoviscidosis (cystás fibrosis)	116
Gastrointestinalis betegségek szájtünetei	116
Gastritis acuta és chronica	116
Ulcus ventriculi	116
Ételallergia	117
Crohn-betegség (ileitis regionalis)	117
Colitis ulcerosa	117
Coeliakia	117
Acrodermatitis enteropathica	117
Májbetegségek	118
Hepatitis	118
Cirrhosis hepatis	118
A szív és az érrendszer betegségei	118
Vitiumok	118
Szívinfarktus	118
Infarctus linguae	119
Varicositas linguae	119
Az urogenitalis rendszer betegségei	119
Uraemia	119
A légutak betegségei	120
Asthma bronchiale	120
A nyálmirigyek betegségei	120
Mikulicz-betegség	120
Sialolithiasis	120
Sialosis (sialoadenosis)	120
Xerostomia (szájszárazság)	121
Sialorrhoea (nyálfolyás, ptyalismus)	121
A vér és a vértképző szervek betegségei	121
A vörösvértest-képző rendszer betegségei	121
Hipoprom microcytás anaemia (vashiányos vérszegénység)	121
Anaemia perniciosa (véstes vérszegénység)	122
Hemolitikus anaemia	123
Aplasztikus anaemia	124
Polycythaemia vera (Vaquez–Osler-betegség)	124
A fehérvérsejt-képző rendszer betegségei	124
Agranulocytosis	124
Ciklikus neutropenia	125
Haemorrhagiás diatézisek	125
A thrombocyták rendellenességein alapuló vérzékenység	125
Idiopathiás thrombocytopeniás purpura (ITP, Werlhof-szindróma)	125
A thrombocyta eredetű betegségek szájtünetei	126
Thrombocytopathiák	126
Thrombasthenia	126
Willebrand-betegség (heditaer pseudohaemiphilia)	126
A véralvadás zavarai (coagulopathiák)	126
Hemofília	126
Protrombinhiány	126
Fibrinogénhiány	127
Antikoagulánsok okozta vérzékenység	127
Az erek megbetegedésein alapuló vérzékenység (vascularis purpurák)	127
Hereditaer haemorrhagiás teleangiectasia (Osler–Weber–Rendu-kór)	127
A centrális és a perifériás idegrendszer betegségei	128
Haemorrhagia cerebri (apoplexia)	128
Meningitisek	128
Szájbetegségek pszichiátriai vonatkozásai	128
Oropyrosis (orális dysaesthesia)	128
Papulosquamosus bőr- és szájbetegségek	129

Psoriasis vulgaris	129
Lichen ruber planus	130
A bőr és a szájnyálkahártya szín- és pigmentzavarai	130
Leukodermák	132
Albinizmus	132
Vitiligo	132
Egyéb szájpanaszok	133
Halitosis és cacogeusia (bűzös lehelet és rossz íz érzése)	133
10. Jóindulatú daganatok, daganatszerű állapotok és cysták (Dr. Sonkodi István)	134
Jóindulatú daganatok	134
Papilloma	134
Fibroma	134
Lipoma	135
Szimmetrikus benignus lipomatosis (Launois–Bensaude-szindróma)	135
Myoma (leiomyoma és rhabdomyoma)	136
Myxoma	136
Pleiomorf adenoma	136
Cystadenoma lymphomatosum papillare (Warthin-tumor)	137
Haemangioma	137
Lymphangioma	138
Neurinoma, neurilemmoma (schwannoma)	139
Neurofibroma	139
Amputációs neuroma	140
Osteoma	140
Daganatszerű állapotok	140
Exostosis	140
Torus palatinus	141
Torus mandibularis	141
Szemcséses myoblastoma (Abrikosoff-tumor)	141
Granuloma pyogenicum (granuloma teleangiectaticum)	141
Parodontoma (epulis)	142
Parodontoma (epulis) granulomatosum	142
Parodontoma (epulis) fibrosum	142
Parodontoma (epulis) gigantocellularis	143
Naevusok (anyajegyek)	143
Naevus pigmentosus junctionalis	143
Naevus pigmentosus complexus (compound)	144
Naevus pigmentosus intradermalis	144
Cysták (lágyrész)	145
Mucokela	145
Ranula	145
Cysta dermoides	146
Cysta lymphoepithelialis	146
Epstein-gyöngyök (Bohn-csomók)	146
11. A szájüreg praecancerosus elváltozásai, állapotai és fehér laesiói (Dr. Sonkodi István)	147
Praecancerosus elváltozások és állapotok	147
Leukoplakia	147
Homogén (simplex) leukoplakia	148
Nem homogén leukoplakia	149
Leukoplakia verrucosa	149
Leukoplakia nodularis	149
Erythroleukoplakia (erosiv leukoplakia, foltos leukoplakia)	149
Erythroplakia (erythroplasia)	151
Bowen-kór	152
Lichen oris (lichen ruber planus)	152
Lichen papularis	152
Lichen anularis	153
Lichen reticularis	153
Lichen atrophicans	153
Lichen exulcerans	154
Lichen bullosus	154
Plakk forma	154
Lupus erythematodes chronicus discoides	155
Leukoplakia syphilitica (glossitis syphilitica sclerotisans)	156
Sideropenia (Plummer–Vinson-szindróma)	156
Cheilitis actinica chronica	156
Cheilitis glandularis	157

Cornu cutaneum (bőrszarv)	157
Keratoacanthoma (molluscum sebaceum et pseudocarcinomatousum)	157
Xeroderma pigmentosum	158
Keratosis solaris (senilis), keratoma senile	158
Submucosus fibrosis	158
Lentigo maligna (melanosis circumscripta praeblastomatosa, Dubreuilh)	159
A szájüreg fehér laesiói	160
Leukokeratosis nicotina palati	160
Leukoedema	160
Linea alba	161
Hegek, fekélyek, sebgyógyulás	161
A szájüregi paecancerosisok összefoglaló értékelése	161
Módszertani levél	162
I. Az alapellátás orvosának feladatai	162
II. A megyei (területi) stomatológus főorvos (szakorvos) feladatai	163
III. Az ország területén 7 konzultációs munkacsoport működik	164
12. Rosszindulatú daganatok (Dr. Sonkodi István)	165
Hám eredetű malignus daganatok	165
Alsóajakrák	165
Felsőajakrák	166
Nyelvrák	166
Szájfenékrák	167
Pofarák	167
Carcinoma verrucosum (Ackerman-tumor)	168
Ínyrák	168
Szájpadrák	169
Arcüregrák	170
Carcinoma basocellulare (basalioma)	170
Mirigyhám eredetű malignus daganatok	172
Carcinoma adenoides cysticum (cylindroma)	172
Carcinoma mucoepidermoides	173
Festékes eredetű malignus daganatok	174
Melanoma malignum	174
Ér eredetű malignus daganatok	175
Haemangiopericytoma	175
Kötőszövet eredetű malignus daganatok	175
Sarcoma	175
Fibrosarcoma	175
Kaposi-sarcoma	175
A lymphoreticularis rendszer és a vérképző szervek rosszindulatú daganatai	177
Hodgkin-lymphoma (lymphogranulomatosis maligna)	177
Nem-Hodgkin lymphomák	177
Extramedullaris plasmocytoma (B-sejtes lymphoma)	177
Burkitt-lymphoma	178
Mycosis fungoides	178
Sézary-szindróma (T-sejtes lymphoma)	178
Leukaemiák	179
Akut leukaemiák	179
Krónikus leukaemiák	181
Másodlagos malignomák	182
Bőr- és szájbetegségek differenciáldiagnózisa tünetek szerint (dr. Sonkodi István)	183
Tárgymutató	189
Irodalom	201